

Frågor från försvarare om meddelanden till och från häktad

Om enrumsprivilegiet, restriktioner och god
advokatsed

Rättslig vägledning 2023:21
Utvecklingscentrum
December 2023

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	3
1 Inledning	4
2 Restriktionsbeslutets räckvidd	5
3 Enrumsprivilegiet och god advokatsed.....	6
3.1 Försvarare som inte är advokater	7
4 Åklagarens hantering.....	9
4.1 Dokumentation	10

Sammanfattning

- Det saknas rättslig grund för åklagare att tillåta, förbjuda eller hindra en försvarare att vidarebefordra information eller försändelser till eller från en klient med restriktioner.
- Ett beslut om restriktioner begränsar endast den frihetsberövades *egna* kontakter med omvärlden.
- En försvarares kontakter med klienten och omvärlden begränsas *inte* av ett beslut om restriktioner.
- En advokat är skyldig att iakttä god advokatsed, och det är inte förenligt med god advokatsed att förmedla information till eller från en klient som är belagd med restriktioner i andra fall än när det rör *uppenbart harmlösa uppgifter*.
- Om en försvarare frågar åklagaren om ett visst meddelande eller viss försändelse endast innefattar sådana *uppenbart harmlösa uppgifter* som försvararen kan vidarebefordra till eller från klienten, bör åklagaren svara att det saknas rättslig grund för en åklagare att tillåta eller förbjuda försvararen att vidarebefordra meddelandet eller försändelsen.
- En åklagare kan – men har inte någon skyldighet att – ge uttryck för sin uppfattning om huruvida en vidareförmedling kan försvåra förundersökningen. Åklagaren bör inte uttala sig om huruvida uppgiften får förmedlas.
- Om åklagaren gett uttryck för sin uppfattning om en vidareförmedling kan försvåra förundersökningen bör detta dokumenteras, för att det i efterhand inte ska uppstå några frågor om vilken information som har lämnats.

1 Inledning

När en frihetsberövad genom beslut av åklagaren, och med rättens tillstånd vad gäller den som är häktad, är belagd med restriktioner av visst slag är det åklagaren som beslutar om hur restriktionerna ska tillämpas i praktiken.¹ Ett beslut om restriktioner innebär att åklagaren kan *begränsa den misstänktes* (den frihetsberövades) kontakter med omvärlden.

Den som är gripen, anhållen eller häktad har rätt att träffa sin försvarare (i praktiken en advokat). Rätten till tillgång till sin försvarare kan endast begränsas i yttersta undantagsfall. Den får överhuvud taget inte begränsas om försvararen är en offentlig försvarare eller en privat försvarare som uppfyller kraven för att förordnas till offentlig försvarare.² Rätten för den frihetsberövade att ha tillgång till sin försvarare innefattar också rätten att i övrigt kommunicera med denna elektroniskt,³ till exempel via telefon och e-post, eller genom att skicka och ta emot försändelser (brev, paket eller andra skriftliga handlingar).⁴

När den misstänkte utnyttjar sin rätt att kommunicera fritt med sin försvarare så ska rätten till konfidentialitet iakttas. Rätten till konfidentialitet anses vara ett viktigt skydd för rätten till ett effektivt försvar och en väsentlig del av rätten till en rättvis rättegång enligt såväl art. 6 i EKMR som art 48 i EU:s rättighetsstadga. Rätten till konfidentialitet har också framhållits som en central del av rätten till biträde av försvarare i unionsrätten, bland annat i det så kallade försvarardirektivet.⁵

När den frihetsberövade personen utnyttjar rätten att träffa sin försvarare ska så få ske i enrum.⁶ Det så kallade *enrumsprivilegiet* syftar till att säkerställa att den misstänkta på ett förtroligt sätt ska kunna kommunicera med sin försvarare och i övrigt fritt kunna diskutera med denna och förbereda sitt försvar. Av samma skäl får elektronisk kommunikation mellan den frihetsberövade och försvararen inte avlyssnas⁷ och försändelser dem emellan ska vidarebefordras utan granskning.⁸

¹ 6 kap. 3 § häkteslagen (2010:611).

² 21 kap. 9 § RB.

³ 3 kap. 4 § tredje stycket häkteslagen (2010:611).

⁴ 3 kap. 6 § häkteslagen (2010:611).

⁵ Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/48/EU av den 22 oktober 2013 om rätt till tillgång till försvarare i straffrättsliga förfaranden och förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder [...].

⁶ 21 kap. 9 § andra stycket RB.

⁷ 3 kap. 5 § andra stycket häkteslagen (2010:611).

⁸ 3 kap. 6 § häkteslagen (2010:611).

2 Restriktionsbeslutets räckvidd

Som nämnts inledningsvis är det den frihetsberövades kontakter med omvärlden som kan begränsas genom restriktioner. Ett restriktionsbeslut innebär inget annat än en rättslig grund för åklagaren att inskränka de rättigheter som den frihetsberövade har enligt häkteslagen, exempelvis att ta del av massmedier eller ta emot besök och skicka eller ta emot försändelser. Ett beslut om restriktioner innebär inte i sig någon inskränkning av vilka uppgifter eller försändelser som andra personer, exempelvis en offentlig försvarare, tillåts att förmedla till eller från den frihetsberövade.⁹ Åklagaren har således ingen rättslig grund för att förbjuda en försvarare att förmedla uppgifter eller försändelser.

Åklagarens möjlighet, och skyldighet, att bevaka att restriktionerna fyller sitt syfte – att motverka att den frihetsberövade undanröjer bevis eller på något annat sätt försvårar utredningen av det eller de brott varpå frihetsberövandet grundas – är begränsad till att i det enskilda fallet ta ställning till om den frihetsberövades rättigheter enligt häkteslagen ska inskränkas. Åklagaren har samtidigt en skyldighet att bevaka att restriktionerna inte i praktiken blir mer ingripande än vad som behövs genom att, om möjligt, medge lättnader i restriktionerna. Exempelvis kan ett besök av en anhörig till den frihetsberövade tillåtas med villkoret att besöket ska övervakas av en utredare från polisen. Försändelser vars informationsinnehåll som inte bedöms riskera utredningens genomförande ska på samma sätt vidareförmedlas till eller från den frihetsberövade. Om någon del i exempelvis ett brev innehåller information som bedöms utgöra en risk för utredningen om det förmedlas, så har åklagaren rätt att stoppa brevet från att skickas vidare.¹⁰ Försändelser till eller från den frihetsberövade som åklagaren stoppat läggs i dennas förvaringsskåp på häktet i avvaktan på att inskränkingen i den häktades rätt att skicka och ta emot försändelser enligt häkteslagen upphör.

⁹ Om åklagaren vill hindra försvararen att lämna vissa uppgifter i förundersökningen till andra än den misstänkte så krävs ett beslut om s.k. yppandeförbud, som kan beslutas av åklagaren eller rätten (se avsnitt 1.4 i Rättslig vägledning 2023:12 ”Sekreter för misstänkts namn vid häktningar – en undantagsregel”).

¹⁰ Notera att det är försändelsen som stoppas, inte informationen i densamma. Det är alltså inte tillåtet att förändra dess innehåll eller lydelse, t.ex. genom att maskera text i ett brev eller dylikt.

3 Enrumsprivilegiet och god advokatsed

I och med rätten för den misstänkta att kommunicera förtroligt med försvararen (och vice versa), och då försvararen inte träffas direkt av ett beslut om restriktioner, uppkommer frågan om hur själva syftet med häktning på kollusionsfara med restriktioner kan säkerställas. En annan fråga är hur försvararen bör förhålla sig till ett beslut om restriktioner och vilken typ av information som försvararen kan förmedla till och från den frihetsberövade klienten.

Det förekommer att försvararen kontaktar åklagaren med frågor om ett visst muntligt meddelande från en klient med restriktioner kan vidarebefordras av försvararen till någon annan, eller omvänt. Det förekommer också att försvarare frågar åklagaren om det är i sin ordning att vidarebefordra vissa handlingar (försändelser) till eller från klienten.

I dessa situationer kan man ställa sig frågan hur rätten till konfidentiell kommunikation mellan försvarare och klient förhåller sig till ett beslut om restriktioner för den frihetsberövade?

Att den ovillkorliga rätten till konfidentiell kontakt med försvararen gäller offentliga försvarare, och privata försvarare som uppfyller kraven för att förordnas som offentlig försvarare i 21 kap. 5 § första stycket RB, sammanhänger med att dessa i regel är advokater, vilka ska iaktta god advokatsed.

Det har inte bedömts möjligt att författningsreglera advokaters skyldigheter i alla delar med hänsyn till de många skiftande uppgifter som ankommer på dem att hantera. I rättegångsbalken uttalas endast att en advokat i sin verksamhet redbart och nitiskt ska utföra de uppdrag som anförtrotts honom och iaktta god advokatsed¹¹ och att den som uppträder som försvarare med nit och omsorg ska tillvarata den misstänktes rätt och i detta syfte verka för sakens rätta belysning.¹²

Vad som är god advokatsed framgår av de beslut som löpande fattas av samfundets styrelse och dess disciplinnämnd samt ytterst av HD:s avgöranden när disciplinnämndens avgöranden överklagats.

I rättsfallet "Restriktioner och faxmeddelanden" NJA 1991 s. 293 framhöll domstolen betydelsen av enrumsprivilegiet för såväl klienten som för försvararen och slog fast att en försvarare inte får utnyttja privilegiet för att

¹¹ 8 kap. 4 § RB.

¹² 21 kap. 7 § RB.

förmedla uppgifter från klienten till en utomstående eller omvänt utan att åklagaren fått möjlighet att granska försändelsen enligt häkteslagen. I rättsfallet uttalar HD också att det bara är uppgifter som är uppenbart harmlösa och inte kan leda till att brottsutredningen försvåras som försvararen kan lämna vidare utan prövning av åklagare utan att bryta mot god advokatsed.

Det torde nästan vara omöjligt för den som inte har full insyn i brottsutredningen att avgöra vad som är en uppenbart harmlös uppgift som inte riskerar att försvåra brottsutredningen. I praktiken torde endast korta intetsägande hälsningar kunna bedömas som uppenbart harmlösa uppgifter, men även avseende sådana meddelanden torde det i normalfallet vara svårt för försvararen att bedöma huruvida de saknar anknytning till brottsutredningen eller inte, med hänsyn till möjligheten till kodord eller dolda budskap.

I praktiken är således utrymmet för en försvarare att på eget bevåg förmedla uppgifter eller försändelser till och från den som är belagd med restriktioner utan att riskera att bryta mot god advokatsed mycket begränsat. Vad gäller meddelanden i form av brev och uppgiftssamlingar finns det i praktiken inget utrymme alls.¹³ Enligt 8 kap. 7 § första stycket RB ska en advokat som i sin verksamhet uppsåtligt gör orätt eller som annars förfar oredligt uteslutas ur advokatsamfundet. Enligt paragrafens andra stycke får en advokat som annars åsidosätter sina plikter som advokat uteslutas ur advokatsamfundet om omständigheterna är synnerligen försvårande.

I rättsfallet "Information till medmisstänkt" NJA 2001 s. 535¹⁴ beslutade HD att en advokat med stöd av 8 kap. 7 § andra stycket RB skulle uteslutas och anförde bland annat följande.

"Vid bedömningen av vad H.D. låtit komma sig till last måste beaktas att H.D. missbrukat en för advokatverksamheten central regel, nämligen en försvarares rätt att sammanträffa med sin klient i enrum. Vidarebefordrandet av den ifrågavarande uppgiften från klienten har varit ägnat att försvåra förundersökningen och därmed att omintetgöra ett viktigt syfte med restriktionerna för den häktade. Om sådana brott mot advokatplikten förekommer kan rätten till enskild kommunikation mellan den misstänkte och hans offentlige försvarare komma att ifrågasättas. Omständigheterna får därför anses vara synnerligen försvårande."

3.1 Försvarare som inte är advokater

Rätten att träffa sin försvarare är absolut vad gäller offentliga försvarare, privata försvarare som är advokater eller privata försvarare som uppfyller kraven som ställs i 21 kap. 5 § första stycket RB. Lagrummet reglerar vem

¹³ Se rättsfallet "Advokaten och brevväxlingen" NJA 2021 s. 914 (p.14).

¹⁴ Se även rättsfallet "Advokaten och alibivittnet" NJA 2021 s. 576.

som kan förordnas som offentlig försvarare. Bortsett från att advokater enligt huvudregeln ska förordnas, så kan även en annan lämplig person som har avlagt de kunskapsprov som är föreskrivna för behörighet till domar- anställning förordnas om det finns särskilda skäl.

Frågor från en sådan försvarare, som inte är advokat, om huruvida viss information kan förmedlas till eller från klienten bör hanteras på samma sätt som vad gäller frågor från advokater (se avsnitt 4).

4 Åklagarens hantering

- Det saknas rättslig grund för åklagare att tillåta eller motsätta sig att en försvarare vidarebefordrar meddelanden eller försändelser till eller från en klient med restriktioner.
- Om försvararen ändå frågar åklagaren om ett meddelande eller en försändelse får lämnas vidare till eller från en klient med restriktioner, på grund av att innehållet är uppenbart harmlöst, bör åklagaren inte ta ställning till den frågan.
- Åklagaren bör – om det bedöms lämpligt – endast uttala sig om huruvida innehållet enligt åklagarens uppfattning kan försvåra förundersökningen.

Om en försvarare frågar åklagaren om en hälsning eller en försändelse kan lämnas vidare till eller från klienten genom försvararens försorg bör åklagaren tänka på att något beslut i den frågan inte kan fattas av åklagaren. Åklagaren bör i stället uppfatta det som att försvararen vill ha stöd i sin bedömning om uppgiften är harmlös eller inte.

Redan det faktum att det ska vara *uppenbart* att uppgiften är harmlös innebär att en försvarare sällan bör ha anledning att kontakta åklagaren. Om försvararen ändå kontaktar åklagaren bör åklagaren vara tydlig med att en åklagare saknar rättslig grund för att tillåta eller motsätta sig att en försvarare vidarebefordrar information eller försändelser till eller från en klient med restriktioner. Åklagaren bör därför inte heller, i beslut eller på annat sätt, ta ställning till om uppgiften får vidarebefordras. Det åklagaren kan göra, om det bedöms lämpligt, är att meddela sin eventuella uppfattning om huruvida ett förmedlande av informationen kan försvåra förundersökningen.

Ibland finns förutsättningar för åklagaren att bedöma huruvida en kort muntlig eller skriftlig hälsning, utan egentligt sakinnehåll, kan förmedlas vidare utan risk för att förundersökningen försvåras. Det förutsätter dock att det utifrån försvararens redogörelse går att göra en välgrundad bedömning av den saken. Om så inte är fallet bör åklagaren avstå från att uttala sig i frågan.

När det gäller brev eller andra försändelser, som inte kan anses som uppenbart harmlösa till sitt innehåll, måste utgångspunkten vara att sådana meddelanden ska granskas av åklagaren i enlighet med häkteslagen. Det går inte heller att bortse från att kriminalvården, av säkerhetsskäl, har ett intresse av att försändelser till och från häktet kan granskas.

För det fall försvararen frågar åklagaren om ett brev som försvararen fått av klienten och medtagit ut från häktet kan skickas vidare bör åklagaren avstå från att tillkännage sin uppfattning. Åklagaren bör endast upplysa om att det

saknas rättslig grund för åklagare att – vid sidan av häkteslagens regler om granskning – tillåta eller motsätta sig att en försvarare vidarebefordrar information eller försändelser till eller från en klient med restriktioner.

Försändelser till en klient som försvararen har fått i sin besittning, till exempel från en släkting till klienten, kan inte heller granskas enligt häkteslagen om inte försändelsen skickas som all annan inkommande post till häktet. Även i dessa fall bör åklagaren, för det fall försvararen frågar om den kan lämnas vidare, avstå från att tillkännage sin uppfattning och enbart upplysa om rättsläget.

Det är viktigt att åklagaren är tydlig i förhållande till försvararen och inte agerar på ett sätt som innebär att åklagaren i realiteten frånhänder sig kontrollen av vilken information som förmedlas till och från den frihetsberövade. En tydlighet i dessa frågor kan även vara i försvararens intresse och utgöra ett stöd vid kontakter med klienter som begär att försvararen ska förmedla uppgifter utan föregående granskning av åklagare.

4.1 Dokumentation

För att undvika att det i efterhand uppstår frågor om vilken information som lämnats av åklagaren bör åklagaren, om han eller hon gett uttryck för sin uppfattning om en vidareförmedling kan försvåra förundersökningen, dokumentera detta i en tjänsteanteckning.

Om frågan från försvararen och svaret från åklagaren framgår av en e-postkonversation kan denna diarieföras i ärendet.

ÅKLAGARMYNDIGHETEN